

КЪМ ЕДНА НОВА ПЕДАГОГИКА ЧРЕЗ ИДЕИТЕ НА С. Л. РУБИНЩАЙН

РЕЦЕНЗИЯ на книгата на Людмила Селиванова (*“Основи на субектната педагогика (педагогическата теория на С. Л. Рубинщайн) – Селиванова Л. Н. “Основы субъектной педагогики (педагогическая теория С. Л. Рубинштейна), Смоленск, изд. “Универсум”, 158 с.*

Живко Карапенчев, Мариана Няголова

В началото на всяко ново столетие, сякаш по някаква своеобразна традиция, педагозите отправят призови за обновяване на своята наука. В зората на ХХ век, техните стремежи към промяна доведоха до създаването на нови научни дисциплини, сред които особено се открояват педологията, като пръв целенасочен опит за обновяване на педагогиката чрез достиженията на психологията (Стенли Хол, Едуард Клапаред) и социалната педагогика, като приложение на неокантианската философия и социология в педагогиката (Паул Наторп), поставяща си за цел извеждането на преден план на дейността на субекта.

В началото на настоящето столетие тези призови за обновяване на педагогиката отново стават актуални. Този път, като че ли, те са обединени преди всичко от една нова тенденция – хуманизма. Погледът и този път, естествено, е обърнат към психологията.

Като една конкретна проява на стремежа за въвеждане на нова методологическа перспектива в педагогиката, съобразно настоящия етап на развитието на науката, може да се разглежда книгата на Людмила Селиванова “Основи на субектната педагогика”. Авторката – доцент по история на педагогиката в Смоленския държавен педагогически университет, си е поставила за задача да предложи оригинална методологическа парадигма, основана на педагогическата теория на големия руски философ и психолог Сергей Рубинщайн.

В книгата има много нови идеи, но най-забележителната сред тях е свързана с извеждането на преден план именно на “педагогическата” теория на С. Л. Рубинщайн. Досега, както в руската, така и в световната наука, бяха реализирани изследвания, посветени на философската и психологическата му концепции. С книгата си Людмила Селиванова прави една крачка напред в рубинщайнознанието, като изтъква оригиналните педагогически възгледи на С. Л. Рубинщайн. Според нея, те се изразяват в няколко плодотворни насоки,

като първата от тях се състои в разбирането му за взаимоотношението между педагогиката и психологията. Авторката посочва, че в педагогиката съществуват няколко интересни подхода при реализацията на това взаимоотношение, познати в науката преди и независимо от теорията на Рубинщайн: 1) постулиране без изясняване на тясната връзка между педагогиката и психологията, 2) свеждането на педагогиката до психологията, 3) косвена връзка между педагогиката и психологията, чрез обособяването на педагогическата психология, 4) свеждане на психологията до педагогиката (с. 10–12). Петият подход е този на С. Л. Рубинщайн, който предлага не тъждество, а единство на психологията и педагогиката, като настоява за запазване на самостоятелността на предметите на двете науки (с. 18–21). Авторката специално подчертава, че при формулирането на този подход Рубинщайн се опира на педагогическата антропология на К. Д. Ушински. По-малко внимание е отделено, обаче, на ролята на социалната педагогика на Паул Наторп, като много важна и реално съществуваща предпоставка за формирането на педагогическите възгледи на Рубинщайн.

Една цяла глава в книгата е посветена на теорията на възпитанието в трудовете на С. Л. Рубинщайн. Според авторката, приносът на Рубинщайн в тази област се състои в “опита му да създаде една наистина “функционална” теория за личността. (с. 62). Тя счита, че благодарение на въвеждането на понятието “субект” Рубинщайн се разграничава от традиционния функционализъм в педагогиката, водещ началото си от американския прагматизъм. Това понятие се оказва “фокусът, който свързва:

- 1) личността с психичните процеси, състояния и свойства;
- 2) личността и дейността, действието и функционирането на психиката” (с. 63). Всичко това позволява на Л. Селиванова да представи функционализма на Рубинщайн в един силно хуманистичен контекст, който до голяма степен приближава педагогическата му теория до основите на американската хуманистична психология от 30-те години.

Наред с теоретичния анализ, изпълнен с много съпоставителен материал, в книгата е отделено значително внимание на проблема за приложимостта на хуманистичните теории в самата педагогическа практика. В това отношение авторката прави извода, че “определянето на това кое е хуманно или нехуманно спрямо възпитаника за педагога-практик си остава проблем, който той разрешава, основавайки се на собствената си интуиция и чувства” (с. 73).

Тук би трябвало да си припомним, че в руската педагогическа теория необходимостта от хуманизиране на училището и образователната система бе обоснована още в края на 80-те години на ХХ век, като специално се подчертаваше, че “Хуманизирането е ключовият елемент на новото педагогическо мислене. То изисква преразглеждане и преоценка на всички компоненти на педагогическия процес в светлината на човекосъздаващите

функции” (Новое педагогическое мышление, под ред. на А. В. Петровский, М. 1989, стр. 48).

В практиката, обаче, все още недостатъчно се използват научните принципи на хуманистичния подход. Все още недостатъчно се прилага идеята на Рубинщайн, че педагогическият процес е взаимодействие между два субекта: единият е педагогът, а другият е възпитаникът. Взаимодействието между тях предполага и свободата на възпитаника, неговото право на избор в учебния и възпитателния процес. Със своите разбирания за свободата на субекта, рубинщайновите възгледи са особено полезни за теорията и практиката на възпитанието, тъй като, според авторката, разработката на проблема за свободата десетилетия наред е липсвал в съветската педагогика. Ето защо – това, което е било невъзможно за педагозите или те са се отказали от неговата разработка заради ограниченията на идеологическата цензура, може да се намери в трудовете на Рубинщайн.

Друг негов ценен принос в теорията на възпитанието правилно обоснован от Л. Селиванова, е разбирането си за индивидуалността на субекта на психиката и от там – за уникалността на всеки човек, обект на възпитателното въздействие.

Изтъкването на всички тези важни приноси на С. Л. Рубинщайн за теорията на възпитанието в книгата на Л. Селиванова, в крайна сметка ни довеждат до извода, че в периода на общата стагнация на педагогическата теория в Русия, Рубинщайн е успял да формулира изключително ценни принципи за разбирането на личността и нейното възпитание, които са послужили и продължават да служат като ориентир на педагозите в Русия за хуманизирането на тяхната наука.

Авторката не ограничава своето изследване единствено до теоретическите характеристики на педагогическата теория на С. Л. Рубинщайн. Тя търси нейните проекции в педагогическата практика. Като най-тясно практическо приложение на неговите идеи тя вижда в разработката на методиката за включеното обучение, в условията на което се създават най-добри възможности за проява на активността на субекта и неговата индивидуалност.

Книгата на Л. Селиванова безспорно е ценен принос сред историческите разработки по педагогика, а много от анализите в нея ще търсят своите приложни проекции в бъдещата педагогическа практика. Преводът ѝ на български език би я направил по-широко достъпна за родния читател и особено – за специалистите по педагогика в нашата страна. Можем само да си пожелаем и да се надяваме, че тя ще се появи скоро на българския книжен пазар.